

Анонції

Ірина ЄВТУШЕНКО**Підготовка психологів до роботи в системі освіти**

У статті висвітлено проблему підготовки психологів до роботи в системі освіти. Особливу увагу приділено забезпеченню психічного здоров'я майбутніх фахівців у процесі їх підготовки до професійної діяльності шляхом поєднання психокорекційних та виховних засобів впливу. Розглянуто переваги методу активного соціально-психологічного навчання, що сприяє оптимізації виховного процесу.

Ключові слова: професійна підготовка, метод активного соціально-психологічного навчання, групова психокорекція, психодинамічна теорія.

Ірина ЄВТУШЕНКО**Подготовка психологов к работе в системе образования**

В статье раскрыта проблема подготовки психологов к работе в системе образования. Особое внимание уделено обеспечению психического здоровья будущих специалистов в процессе их подготовки к профессиональной деятельности путём интеграции

психокоррекционных и воспитательных средств влияния. Рассмотрены преимущества метода активного социально-психологического обучения, который способствует оптимизации воспитательного процесса.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, метод активного социально-психологического обучения, групповая психокоррекция, психодинамическая теория.

Iryna YEVTUSHENKO**Preparation of psychologists to work in the educational system**

In the article the problem of preparation of psychologists to work in the educational system is disclosed. The special attention is given to maintenance of mental health of the future specialists during their training for professional work by combining of the psycho-correctional and educational means of influence. The article discusses the advantages of the method of active social-psychological training, which contributes to the optimization of educational process.

Keywords: vocational training, method of active social-psychological training, group psycho-correction, psychodynamic theory.

Підготовка практичних психологів для закладів освіти

Наталія ШАВРОВСЬКА,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології психологічного факультету,

Людмила СМАЛИУС,

старший викладач кафедри психології психологічного факультету

Близько двадцяти років існує психологічна служба України. Підвищується психологічна грамотність населення, зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, здатних допомогти учасникам освітньо-виховного процесу усвідомити психологічні аспекти педагогічних завдань: оволодіння оптимальними технологіями виховання та навчання дітей різного віку, розуміння необхідних змін у стосунках підростаючої особистості з іншими людьми задля її саморозвитку.

Провідним завданням психологічної служби в системі освіти є психологічне забезпечення навчально-виховного процесу. Специфіка роботи психологів освітніх закладів полягає у співпраці з усіма

учасниками навчально-виховного процесу: дітьми, учнями, студентами, педагогами, батьками.

На кожній ланці роботи (дошкільний навчальний заклад, загальноосвітній навчальний заклад, вищий навчальний заклад) перед психологом постають такі головні завдання:

- у дошкільному навчальному закладі важливіми є відслідковування відповідності досліджуваних явищ нормі психічного розвитку дитини, підвищення психологічної культури батьків, проведення розвивально-корекційних заходів із дітьми;

- у загальноосвітньому навчальному закладі головна роль відводиться процесу адаптації першокласників, вивченню їх готовності до навчання у школі, стимулюванню мотивації до навчання, проведенню розвивально-корекційних заходів, тренінгів розвитку комунікативних навичок, заходів щодо розвитку самопізнання для підлітків, роботі з важковиховуваними дітьми, професійній орієнтації,

консультуванню, попередженню суїциду, посередництву в конфліктних ситуаціях, вивченню учнівських колективів;

- у вищому навчальному закладі увага психолога зосереджена на адаптації першокурсників, вирішенні конфліктних ситуацій (студент – студент, студент – викладач), консультуванні, попередженні суїцидів, підвищенні загальної психологічної культури.

На психологічному факультеті Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького здійснюється підготовка практичних психологів для закладів освіти. У процесі фахового становлення студентів-психологів приділяється увага не лише формуванню рівня їхньої кваліфікації, а й розв'язуються проблеми, пов'язані з самою особистістю майбутнього фахівця.

Структура підготовки практичного психолога зорієнтована переважно на оволодіння ним певною системою теоретичних знань. Однак успіх професійної діяльності психолога залежить значною мірою від його особистісних характеристик: системи цінностей, здатності до рефлексії, самосвідомості, соціально-перцептивного інтелекту тощо. Тому поряд зі світоглядною та професійною підготовкою майбутніх фахівців особливого значення набуває особистісна підготовка, метою якої є формування професійно значущих якостей особистості, її гуманістичної спрямованості, психологічної культури, здатності до професійної ідентифікації.

Необхідність розв'язання цієї проблеми пов'язана насамперед із тим, що діяльність практичного психолога специфічна за своїм предметом, а саме – індивідуальністю людини. Специфіка полягає ще й у тому, що сам психолог є індивідуальністю. У зв'язку з цим виникає багато проблем, пов'язаних із соціальним статусом професії практичного психолога, зокрема проблема критеріїв ефективності його діяльності, рівня кваліфікації та проблеми підготовки психологів-практиків.

Розглянемо, як впливають якості кваліфікованого психолога на його професійну діяльність.

1. Мета психологічної допомоги. Кваліфікований психолог орієнтує людину в її цілях, дає їй можливість віднайти максимальну кількість варіантів поведінки. Психолог розглядає людину як особистість, здатну до життя в контексті культури, з почуттям перспективи, необхідним рівнем рефлексії для виявлення різноманітних підходів до проблем свого життя. Іншими словами, кваліфікований психолог вважає провідною метою психологічної допомоги розкриття нових можливостей певної людини під час взаємодії з нею.

2. Відгуки та реакції практичного психолога в ситуації професійної діяльності. Кваліфікований психолог здатний віднайти достатню кількість вербальних і невербальних реакцій на широкий спектр ситуацій і проблем. Такий спеціаліст уникає оцінних суджень щодо дій клієнта.

3. Світогляд (концепція) практичного психолога. Кваліфікований психолог розуміє складність

предмета свого дослідження і впливу на індивідуальність людини, усвідомлює неможливість опису та вивчення її в рамках однієї концепції, прагне застосовувати якомога більше наукових підходів.

4. Культурна продуктивність психолога-практика. Кваліфікований психолог здатний виражати достатню кількість думок, слів, моделей поведінки як у межах своєї, так і інших культур. Його індивідуальна та культурна емпатія, спостережливість є основою для культурної продуктивності, що дає йому змогу долучитися до світу певної особистості та разом розв'язувати проблеми. Це допомагає психологу зрозуміти життєвий шлях, відмінний від його власного.

5. Конфіденційність у роботі кваліфікованого психолога є завжди. Він чітко рефлексує на зміст психологічної інформації, її значення для людини. Психолог здатний проводити чітке розрізнення за мовника психологічної інформації, клієнта та користувача психологічної інформації. Кваліфікований психолог розуміє міру відповідальності усіх учасників ситуації його професійної діяльності, володіє юридичними нормами регуляції відповідальності.

6. Обмеження в діяльності практичного психолога. Кваліфікований психолог постійно рефлексує на зміст власної професійної діяльності, реально оцінює свої можливості та рівень кваліфікації. Психолог розуміє і приймає обмеженість власних можливостей, проводить спільну роботу з колегами: психіатрами, лікарями-психотерапевтами, психоневрологами. Психолог своє ставлення до професійної діяльності не ототожнює з власною «Я-концепцією», адекватно ставиться до проблеми професійного зростання.

7. Міжособистісний вплив у діяльності психолога-практика. Кваліфікований психолог розуміє, що його реакції впливають на людину, з якою він спілкується, і навпаки – реакції людини впливають на нього самого. Він усвідомлює цей вплив і у взаємодії з клієнтом його спеціально виділяє, фіксуючи як свої почуття, думки, бажання, можливості, так і особливості внутрішнього світу клієнта.

8. Людська гідність у роботі психолога є самоцінністю. Повага до гідності клієнта для кваліфікованого психолога є аксіомою, що визначає його чесність під час спілкування, отримання, використання та передавання психологічної інформації. Він здатний в адекватній для співрозмовника формі повідомити психологічну інформацію.

9. Узагальнена теорія в діяльності психолога-практика займає особливе місце. Це узагальнене наукове знання, на зміст якого психолог активно рефлексує в ході роботи, постійно оволодіває новими теоріями та підходами. На їх основі кваліфікований психолог створює і розвиває власну концепцію психологічної допомоги.

10. Ставлення кваліфікованого психолога до узагальненої теорії характеризується тим, що він розглядає теорію як відображення дійсності, бачить у ній стиль мислення.

Основними напрямками роботи психолога в системі освіти визначено такі: психодіагностика, психокорекція, психопрофілактика, реабілітація, психологічне прогнозування, психологічна експертиза.

У процесі фахового становлення майбутніх психологів-практиків важливе значення має діагностика їхньої готовності до професійної діяльності: важливими є не лише теоретична підготовка, а й вік, психологічні особливості майбутнього фахівця, наявний досвід спілкування з дітьми, сформовані ціннісні орієнтації. Потрібно зауважити, що в ЧНУ імені Богдана Хмельницького проводиться підготовка практичних психологів за заочною формою навчання, які здобувають спеціалізацію «Вікова та педагогічна психологія». Тут навчаються студенти більш зрілого віку, з яких більшість уже володіє зазначеними вище якостями. Маючи початковий рівень педагогічної освіти, майбутні психологи-практики отримують можливість реалізувати у практичній діяльності теоретичні знання, здобуті під час навчання.

Основними формами роботи психологів у закладах освіти є такі:

- робота з дітьми, яка передбачає знання психологічних особливостей розвитку (показників норми розвитку, типових відхилень), володіння формами та методами діагностики, психологічного впливу, здатність розуміти внутрішній світ дитини та актуальні психологічні потреби;
- робота з педагогами, яка потребує знання вікових особливостей, розвитку навичок консультування з особистих та професійних питань, здатності продуктивно співпрацювати з тими, хто бажає (особливо на початкових етапах), довіряти досвіду педагога, володіння засобами психологічного впливу;
- участь у процесі атестації педагогічних працівників: вивчення думки дітей, батьків, колег про рівень професійної діяльності, психологічний аналіз діяльності, дослідження індивідуального стилю професійної діяльності, індивідуально-характерологічних особливостей педагога;
- робота з батьками: повага до почуттів (розуміння батьківського: «Моя дитина найкраща», «Не хочу визнавати, що я погана мати/батько»), організація продуктивної взаємодії, дотримання принципів педагогічного оптимізму, вміння делегувати відповідальність, підвищення психологічної культури батьків;
- методична робота з психологами: один із напрямів – діагностика труднощів у роботі психолога.

Запропонована нами діагностична карта має допомогти обрати напрям для докладання зусиль психолога, діяльності психологічної служби освітнього закладу (див. табл. 1).

Фахова підготовка практичних психологів складається з трьох умовних блоків:

- теоретико-експериментальна підготовка – вивчення класичних психологічних дисциплін, що здійснюється традиційними методами (загальна психологія, історія психології, психологія

особистості, вікова психологія, експериментальна психологія тощо);

- опанування теоретичних засад практичної психології, яке здійснюється шляхом участі студентів у активних (інтерактивних) формах навчальної діяльності: семінарах, майстер-класах, тренінгах, дискусіях (психологічне консультування, основи психотерапії та психокорекції, психологічна служба у системі освіти тощо);

- оволодіння практичними психологічними технологіями, методиками і методами формування навичок роботи з людьми (групою), що здійснюється у процесі практичної роботи та під час участі у семінарах-практикумах.

Така трирівнева підготовка майбутніх практичних психологів дасть змогу: здійснювати у процесі навчання професійний відбір і поглиблювати професійну орієнтацію студентів; системно викладати основи наукової і практичної психології; формувати професійно значущі риси особистості та навички практичної роботи спеціаліста.

Отже, практична психологія – це специфічна галузь знань, яка важко узгоджується із ситуацією, коли особистісна психологічна недосконалість спеціаліста знижує рівень його майстерності. Професіоналізм психолога-практика потребує належного самопізнання й психокорекції власних проблем, інакше актуальний матеріал взаємодії з людьми може бути сприйнятий спотворено на емоційному та когнітивному рівнях.

Оцінювання ефективності професійної діяльності психолога може здійснюватися за кількома аспектами:

- оцінювання здійснює сам психолог (аналіз виконання програми);
- критерієм ефективності роботи є клієнт (коли його емоційний стан змінюється в напрямі покращення);
- показниками є оточення людини (коли наявне полегшення взаємодії); діяльність педагогів (поведінка учнів відзначається контрольованістю); керівництво (відповідність очікуванням рівня психологічної грамотності);
- саморозвиток психолога як показник ефективності (подолання втоми, пошук правильного рішення, уникання засудження дій педагогів, профілактика професійного виснаження), використання психологом новітніх та ефективних технологій;
- оцінювання здійснюється шляхом проведення атестації психологів.

Анотації

Наталія ШАВРОВСЬКА, Людмила СМАЛИУС
Підготовка практичних психологів для закладів освіти

У статті представлено модель трирівневої підготовки майбутніх практичних психологів, застосування якої дасть змогу здійснювати у процесі навчання професійний відбір і поглиблювати професійну

Таблиця 1

Самоаналіз професійної діяльності психолога навчального закладу щодо виявлення труднощів, які виникають під час організації діяльності психологічної служби

Вид діяльності психологічної служби	Самооцінювання: відчуваю труд- нощі	Самооцінювання: контролюю хід розв'язання проблеми	Самооцінювання: здатен допомог- ти колезі
1. Психодіагностична робота			
Матеріальне забезпечення			
Оформлення документації			
Використання часу			
Встановлення офіційного психологічного діагнозу			
Виявлення динаміки психічного розвитку особистості (окремих її аспектів)			
Дослідження інтересів, схильностей, талантів дітей			
Діагностика асоціальної поведінки дітей для визначення її форм та причин (замкнутість, агресивність, залежність)			
Дослідження взаємин у дитячому (студентському) колективі (психологічний клімат)			
Вивчення педагогічного колективу та його психологічного клімату			
Вивчення ефективності педагогічної діяльності			
Аналіз міжособистісних стосунків у системах: «педагог – дитина», «педагог – батьки», «батьки – дитина»			
Вибір однієї чи декількох діагностичних методик з певної проблеми			
2. Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота			
Надання допомоги педагогам та батькам в організації адаптації дітей (студентів) у навчальному закладі			
Рання профілактика педагогічної занедбаності			
Сприяння створенню позитивного психологічного клімату в навчальному закладі, в кожній віковій групі			
Психологічна корекція дітей, які мають вади психофізичного розвитку			
Розвивальні заняття з дітьми, які мають відхилення у розвитку та труднощі у навчанні			
Індивідуальні бесіди з батьками з питань розвитку дитини та відхилень			
Діяльність щодо попередження психологічного перевантаження і невротичних зривів у дітей, пов'язаних з умовами життя, виховання, навчання			
Робота з обдарованими дітьми			
Вибір форм і методів роботи			
Організація та проведення релаксації			
Реабілітаційна робота			
Організація превентивного виховання			
3. Психологічна просвітницька робота			
Підвищення психологічної компетентності людей з метою розширення можливостей розв'язання професійних проблем, особистісних конфліктів			
Ознайомлення педагогів та батьків з основами дитячої, педагогічної та соціальної психології			
Проведення просвітницької роботи серед батьків			
Виступи на батьківських зборах, засіданнях педагогічної ради, лекціях, семінарах, практикумах			
Проведення консультацій для педагогів та батьків щодо навичок саморегуляції			
Виготовлення наочності			
Визначення тематики групових консультацій			
4. Організаційно-методична робота			
Отримання фахової консультації в психологічних центрах, на відповідних кафедрах			
Участь у психологічних семінарах, засіданнях методичного об'єднання, науково-практичних конференціях			
Самостійне підвищення фахового рівня			
Надання фахової допомоги колегам			

Підготовка до лекцій, семінарів, годин психолога, консилиумів, тренінгів, групових та індивідуальних консультацій, бесід			
Підготовка бланків, стимульного матеріалу			
Оформлення поточної документації (план роботи, журнал обліку)			
Визначення основних завдань психологічної служби			
Розподіл часу за видами діяльності			
Оволодіння новими прийомами, технологіями			
Використання позитивного досвіду колег			
Робота з літературою			
Самокорекція та саморозвиток			
5. Зв'язки з громадськістю			
Пошук та робота зі спонсорами			
Залучення спеціалістів-фахівців			
Патронажна робота з дітьми (студентами) з обмеженими можливостями та їхніми батьками			
Організація психологічної допомоги багатодітним та малозабезпеченим сім'ям			
Зв'язки з громадськими організаціями			
Участь у реалізації програм міського, обласного та всеукраїнського рівнів			
6. Консультаційна робота			
З'ясування запиту клієнта			
Входження в контакт			
Добір методів впливу			
Визначення мети взаємодії			
Оформлення документації			
Самооцінювання та самоконтроль			
Формулювання рекомендацій			
Передача відповідальності клієнту			
Виявлення змін у думках, діях, емоційному стані клієнта			
Підбиття підсумків			
Проведення аналізу та формулювання висновків і рекомендацій на майбутнє			
Консультування дітей різного віку			
Консультування представників адміністрації			
Консультування батьків			
Консультування педагогів			

орієнтацію студентів; системно викладати основи наукової і практичної психології; формувати професійно значущі риси особистості та навички практичної роботи спеціаліста. Визначено завдання, напрями і основні форми роботи психологів у закладах освіти.

Ключові слова: проблема саморозвитку, ефективність професійної діяльності, психологічні аспекти педагогічних завдань, психокорекція.

Наталія ШАВРОВСКАЯ, Людмила СМАЛИУС

Підготовка практичних психологів для учебных заведений

В статті представлена модель трьохрівневої підготовки майбутніх практичних психологів, реалізація якої дозволить здійснювати в процесі навчання професійний відбір та углубляти професійну орієнтацію студентів; системно преподати основи наукової та практичної психології; формувати професійно значимі якості особистості та навички практичної роботи спеціаліста. Определены

задачи, направления и основные формы работы психологов в образовательных заведениях.

Ключевые слова: проблема саморазвития, эффективность профессиональной деятельности, психологические аспекты педагогических задач, психокоррекция.

Nataliya SHAVROVSKA, Lyudmyla SMALYUS Preparation of practical psychologists for educational establishments

The three-level model of future practical psychologists' preparation is presented in the article. The use of the model will allow to make a professional selection in the process of teaching and to deepen the students' professional orientation; to teach systemically the bases of scientific and practical psychology; to form the professionally significant personal characteristics and skills of practical work of a specialist. Goals, directions and main forms of work of psychologists in educational institutions are defined.

Keywords: problem of self-development, efficiency of professional activity, psychological aspects of pedagogical tasks, psycho-correction.